

I. 1697. ga je cesar Leopold I. imenoval za menjalničarja za Ljubljano in tostransko Avstrijo. Kranjskim deželnim stanovom je z ogromnimi posojili pomagal iz denarnih zadreg. Posebno se je pa proslavil s slovečimi dobrodelnimi in pobožnimi ustanovami: I. Ustanovil je uršulinski samostan v Ljubljani skoraj sam, po njegovi smrti pa je tem redovnicam pomagala enako blaga soproga Ana Katarina. II. Iz glavnice, ki jo je zapustil uršulinskemu samostanu v Ljubljani v gotovini 8835 gld., so se napravile ustanove za gospice. III. 100.000 gld. je daroval za ustanove sto invalidom iz slovenskega ozemlja. IV. Zapustil je osem ustanov za kranjske plemiče, da se izobrazujejo v dunajskem plemiškem konviktu „Theresianum“. V. Položil je kapital, iz čegar obresti naj bi se vzgajalo 24 dečkov vojaških starišev iz varaždinskega in karlovskega okrožja. VI. Ustanovil je stipendije 12 častniškim vdovam slovenske in nemške narodnosti. VII. Založil je glavnico za 12 dijaških ustanov. — Vse te dobrodelne naprave so tekom časa sicer marsikaj pretrpele, a prav mnogo se jih še sedaj oddaja v prid potrebnemu prebivalstvu.

Kranjska gasilna društva so praznovala dne 6. aprila t. l. sedemdesetletnico gosp. Frančiška Doberleta, ki ima največ zaslug za razvoj našega gasilništva. Rojen je v trnovski župniji v Ljubljani in ima delavnico za hišno opravo. Dekoracije v našem deželnem gledališču so večinoma njegovo delo. Opravil je tudi gledališče na Reki in več palač v Opatiji. Zasnoval je „Prvi zavod za pokopavanje mrličev v Ljubljani“. Ko je „Slovenska Matica“ dala prepeljati ostanke Kopitarjeve z Dunaja v Ljubljano, jih je Doberlet brezplačno prepeljal s kolodvora na pokopališče. Pa glavna njegova zasluga je ustanovitev mnogih prostovoljnih gasilnih društev. Prvo tako društvo je ustanovil Doberlet v Ljubljani l. 1870. Dne 12. junija i. l. je bil prvi gasilski shod v Ljubljani. Zgledu Ljubljane so sledili mnogi drugi kraji, in zdaj je na Kranjskem 128 prostovoljnih gasilnih društev. Njihovo glasilo je „Gasilec“, ki izhaja zdaj VI. leto z geslom: „Bogu na čast, bližnjemu na pomoč!“

Dr. Matija Murko, znani literarni historik, ki je doslej dociral na dunajskem vseučilišču, je prišel kot redni profesor slavistike na graško vseučilišče.

Ruski kružki. Med Slovenci so se začeli „Ruski kružki“, društva, katera preskrbujejo članom pouk v ruskem jeziku. Prvi tak „kružók“ je ustanovil v Ljubljani gosp. dr. L. Jenko. Ta obstoji že tri leta in ima okoli 80 udov. Redno se poučuje ruščina trikrat na teden. Semtertja se prirejajo tudi znanstvena predavanja. V Trstu je predsednik novoustanovljenemu „Ruskemu kružku“ g. dr. Slavík, ki je zbral okoli sebe že čez sto društvenikov. Zasebnih, prostih zvez, v katerih se poučuje ruski jezik, je več po deželi. Pouk v slovanskih jezikih goji tudi „Slovenska krščansko-socialna zveza“, v kateri poučuje g. dr. Iv. Krek.

Fra Grga Martić. Hrvaški listi poročajo, da izidejo v kratkem „Memoare fra Grge Martića“, katere je zapisal Janko Kobarić, kakor jih je doslovno slišal od slavnega pesnika „Osvetnikov“.

„Staroslovenska akademija.“ Na škofijski sinodi, katero je sklical krški škof dr. Anton Mahnič prošlo leto, so se natančno določile cerkve, v katerih se mora služba božja opravljati v latinskem jeziku, in za katere velja privilegij slovanskega bogoslužja. S tem je to vprašanje na kvarnerskih otokih rešeno v smislu naredeb svete stolice. Da bi se pa duhovščina, ki mora rabiti staroslovenščino, v njej temeljito izobrazila, je sklenil dr. Mahnič s svojimi duhovniki ustanoviti „Staroslovensko akademijo“, t. j. društvo mož, večjih staroslovenskega jezika, ki si bodo prizadevali, da se goji in očuva ta jezik v liturgiji po določenih sv. stolice. Društvo bode skrbelo za to, da se eden ali drugi svečenik v staroslovenščini akademiško izobrazi, da bode potem poučeval v liturgijskem jeziku duhovnike, preden nastopijo svojo službo v glagolski cerkvi. Izdajalo bode tudi knjige in spise, potrebne ali koristne, da se pospeši napredek v staroslovenščini. V ta namen se ustanovi na Krku posebna glagolska tiskarna. — Tako poroča „Vrhbosna“ iz knjige: „Acta et decreta primae synodi veglensis celebratae anno salutis MCMI.“

Zavod sv. Hieronima v Rimu. V Rimu je zavod, namenjen izobrazbi hrvaške duhovščine, imenovan po slavnem sinu naših pokrajin, sv. Hieronimu. Po krivici so si ga hoteli prilastiti Italijani, kateri so celo silovito vdrli vanj. Po dolgotrajni pravdi pred svetnim italijanskim sodiščem šele se je vrnil zavod Slovanom, na katerih strani je seveda stala tudi najvišja cerkvena oblast. Najprej mu je dala nato cerkvena oblast ime „hrvaškega“ zavoda. A temu so se uprli Srbi, češ da je zavod ustanovljen tudi zanje. Sveti oče, kateri se neče vtikati v hrvaško-srbski prepir, ampak ki želi, da bi se vsi, tudi razkolni bratje, združili v edinosti ene vere in enega duha, je zato dal zavodu nazaj staro ime „pro gente Illyrica“, katero je nosil že skozi štiri stoletja. Sv. oče je to naznanil jugoslovanskim narodom v ljubeznivem pismu, naslovljenem na zagrebškega nadškofa dr. Posilovića, v katerem še zlasti Hrvate zagotavlja svoje posebne ljubezni.

Dr. Emil Holub. Med novejšimi potniki, ki so, boreč se z neizrekljivimi težavami, preiskovali notranjost „črne“ Afrike, je posebno na glasu nedavno umrl dr. Emil Holub. Rojen dne 7. oktobra 1847 v Holcich na Češkem, se je učil zdravilstva v Pragi. Vedeželjnost ga je gnala v Afriko. S skromnimi pripomočki je šel na tako nevarno, daljno pot, pač ne vedoč, ali se še kdaj povrne iz teh divjih, doslej evropskemu očesu popolnoma neznanih krajev. Svoje potovanje je začel v angleški Kaplandiji in v burskem Transvaalu, tam, kjer zdaj besni krvava angleško-

burska vojska. To pot je popisal v knjigi „Sedm let v jižni Africe. Příhody, výzkumy a lovy na cestách od polí diamantových až k řece Zambezi“ (dva dela z 298 slikami in petimi zemljevidi. V Pragi, v založništvu J. Otto, 1880.) L. 1883. ga je pa zopet gnalo po svetu. Hotel je prepotovati celo Afriko od juga proti severu, a krvava vstaja v Sudanu mu je zaprla pot, in moral se je omejiti na mnogo manjše ozemlje. To pot je popisal v knjigi „Druhá cesta po jižni Africe. Z Kapského města do země Mašukulumbů“ (dva dela z 211 slikami in dvema zemljevidoma), katero je izšlo že v drugi izdaji. Z neutrudno marljivostjo je nabiral vsakovrstne zanimivosti iz prepotovanih krajev, katere je razstavil l. 1890. na Dunaju in l. 1892. v Pragi. Nabral je cel „Južno-afriški muzej“. Njegovi knjigi sta preloženi na razne jezike. Na mnogih krajih je imel znanstvena predavanja o Afriki in njenih narodih.

Dr. Lieber in nemški katoliški „Centrum“.

V svojem rodnem mestu Kamberg je umrl dne 31. marca doktor Lieber, naslednik nepozabnega dr. Windthorsta, ustanovitelja katoliškega „Centra“ v nemški državi.

„Centrum“ je nastal, ko je divjal „kulturni“ boj proti katoličanstvu. Ko je železna centralizacija kovala posamezne nemške države in državice v skupno hohenzollernsko državo, se je iz katoliških poslancev osnovala stranka, ki se je zavezala, da bo branila vsikdar svojo vero in koristi ljudstva.

Dne 1. marca 1871. so ustanovili „Centrum“, ko se je sešel prvi nemški državni zbor. Vstopilo je vanj 67 državnih poslancev, med njimi škof pl. Ketteler, Mallinckrodt, brata Reichenspergerja, Savigny in Windthorst. Vsi enega duha in neomahljivega prepričanja, utrjeni po trpljenju verskega preganjanja, goreči za katoliško resnico, so v kratkih stavkih začrtali temeljna načela svoje stranke:

„Temeljni značaj nemške države kot zvezne države se naj varuje. Zato se mora delati proti onim težnjam, ki hočejo federativni značaj države izpremeniti. Od avtonomije in samostojnosti v notranjih zadevah posameznih držav se ne sme več žrtvovati, kot je neobhodno potrebno za skupno korist. Nravni in gmojni prospeh vseh ljudskih slojev se mora z vsemi močmi gojiti. V ustavi se mora garantirati vsem državljanom državljanska in verska svoboda. Posebno se mora varovati pravo verskih družb proti kršenju od strani postavodajalstva.“

V socialno-političnem oziru zahteva „Centrum“ posebno izpopolnitev postav za delavsko varstvo. Že l. 1877., ko je vlada bila še proti vsakemu socialnemu delovanju, je predložil „Centrum“ popoln načrt takega zakona. V volilnem oklicu iz l. 1893. pravi vodstvo „Centra“:

„Ne po silovitem polomu sedanjega družabnega reda se dá ozdraviti bolno gospodarsko, državno in družabno življenje, ampak samo s tem, da se zopet uvede krščanstvo kot temelj vsega našega javnega in zasebnega življenja, našega postavodajalstva in naše uprave. Brez odnehanja je treba pozitivno nastopati proti nekrščanskemu liberalnemu postavodajalstvu, kakor smo to mi vsikdar zahtevali, neutrudno k temu bodrili in to požrtvovalno podpirali.“

V narodnem oziru zastopa ta stranka — edina med vsemi nemškimi strankami — ravnopravnost in enakost. Kruto zatira prusko nasilstvo uboge Poljake. Nemčijo jih v šolah, tirajo jih z zemljišč, zapirajo jim pot do zaslužka in razvoja ter jih hočejo s silo poluteraniti. Edino le „centrumski“ časopisi stojé na strani Poljakov ter branijo njihovo vero in narodnost.

Dr. Lieber je bil rojen dne 16. nov. 1838. Po dovršenih študijah je živel nekaj časa kot zasebnik v rodnem mestu, kjer je pozneje izvrševal razne

Dr. Lieber.

upravne službe. V l. 1870. je bil izvoljen v pruski deželni in leto pozneje v nemški državni zbor. Z mladeniškim ognjem je sledil zastavi, ki jo je razvil slavni Windthorst, in ji je ostal zvest do smrti. Lieber je vztrajal neomajno pod katoliškim praporom tudi tedaj, ko je zadivjal najsilovitejši kulturni boj, ko so preganjali duhovnike kot zločince in z brutalno silo vtikali v ječe višje pastirje. Vzprejel je boj za versko svobodo in ga bil z vsemi silami. Pridobil si je toliko zaupanje, da je „Centrum“ njemu poveril svojo zastavo, ko je ni mogel več nositi oslabei Windthorst, ki je umrl 14. marca 1891.

Dr. Lieber je bil vseskozi praktiške in demokračke narave. Umel se je prilagoditi tudi novim zahtevam in nazorom, ne da bi mu bilo treba premeniti ime in program „Centra“. V klubu je imel vsakdo popolno svobodo, a ob enem je strogo pazil na to, da se je na zunaj pokazala vselej njegova popolna edinost.